

РОЗДІЛ 5

ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ І ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

УДК 811.161.162.1'373.613

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.2.41>

АНГЛОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У СУЧАСНИХ ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

ENGLISH BORROWINGS IN MODERN POLISH AND UKRAINIAN

Круглій О.Р.,

*orcid.org/0000-0001-6346-8821**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри іноземних мов та перекладу**Волинського національного університету імені Лесі Українки*

Черняк О.П.,

*orcid.org/0000-0002-3848-0690**кандидат філологічних наук, доцент,**завідувач кафедри іноземних мов та перекладу**Волинського національного університету імені Лесі Українки*

Динаміка змін у суспільному житті породжує динаміку змін сучасних мов. Найбільш активного поповнення і змін зазнає лексика науки та термінологічні системи. Термінотворення має свою специфіку, яка полягає в тому, що значну кількість спеціальних слів фахове мовлення запозичує із інших мов, що пов'язано з науково-технічним прогресом, співпрацею науковців різних країн світу. Саме відкритість сучасного суспільства, прагнення і можливість громадян вільно пересуватись, налагоджувати міждержавні та міжмовні контакти як наслідок бурхливих політичних й суспільно-економічних перетворень стають основними причинами активного запозичення і вживання нової лексики мовами-реципієнтами. Усі зазначені процеси є поштовхом до оновлення і збагачення лексики сучасних мов, особливо за рахунок запозичень й новотворів у різних галузях.

У статті досліджено причини широкого запозичення англіцизмів і їх активне вживання у польській та українській мовах на прикладі лексем на позначення професій у сфері економіки. Наведено англіцизми, що зустрічаються у багатьох сферах діяльності людини: від загальноновживаних до вузькоспеціалізованих термінів. Проаналізовано різні способи освоєння іншомовної лексики, а саме: фонетико-графічний, граматичний (або морфологічний) і семантичний. Досліджено категорію «назви професій» на позначення назв різних видів економічної діяльності людини. З'ясовано, що найменування професій англійського походження проходять процес фонетичного та морфологічного освоєння у польській та українській мовах, а основними формами є транслітеровані запозичення із додаванням польських і українських суфіксів, що зумовлює адаптацію англіцизмів до систем сучасних мов. Інтернаціоналізація досліджуваної лексики є виправданим явищем, що не несе загрози збереженню національних мов, збагачує сучасні мови та дозволяє активно включатися у всесвітній процес глобалізації і економічного розвитку.

Ключові слова: запозичення, англіцизм, термін, мова, мова-донор, мова-реципієнт, елемент мови.

The dynamics of change in public life gives rise to the dynamics of change in modern languages. The vocabulary of science and terminological systems is undergoing the most active replenishment and change. Term formation has its own specifics, which is that a significant number of special words borrow professional speech from other languages, which is associated with scientific and technological progress, the cooperation of scientists from around the world. It is the openness of modern society, the desire and ability of citizens to move freely, to establish interstate and interlingual contacts as a result of rapid political and socio-economic transformations are the main reasons for active borrowing and use of new vocabulary in recipient languages. All these processes are the impetus for updating and enriching the vocabulary of modern languages, especially through borrowings and innovations in various fields.

The article examines the reasons for the widespread borrowing of English words and their active use in Polish and Ukrainian on the example of tokens to denote terms in the field of economics. Anglicisms are found in many spheres of human business activity: from commonly used to highly specialized terms. Different ways of mastering foreign language vocabulary are analyzed, namely: phonetic-graphic, grammatical (or morphological) and semantic. The category of "names of professions" to denote the names of different types of professional activities has been studied. It was found that the names of professions of English origin are in the process of phonetic and morphological development in Polish and Ukrainian, and the main forms are transliterated borrowings with the addition of Polish and Ukrainian suffixes, which leads to the adaptation of English to modern languages. The internationalization of the studied vocabulary is a justified phenomenon that does not threaten the preservation of national languages, enriches modern languages and allows active participation in the current process of globalization and economic development.

Key words: borrowing, English words, term, language, language-resource, and language-recipient.

Постановка проблеми. Відомо, що через постійний розвиток лексичний склад сучасних мов зазнає суттєвих змін, що викликано впливом ззовні, так і внутрішніми фонетико-морфологічними процесами, які пришвидшують і уможливають перетворення запозиченої лексики світових мов у широковживані неологізми. Відомо, що сьогодні широкого вжитку набувають саме англійські лексичні одиниці у різних сферах діяльності, життя людей. Англійцизм – це слово або зворот мови запозичений саме з англійської мови. Англійцизми отримали широке розповсюдження у наступних сферах: реклама, техніка, спорт, СМІ, косметика, економіка, бізнес та ін.

Мета дослідження – виявити та проаналізувати склад назв професій англійського походження у сучасних мовах. Для досягнення поставленої мети вважаємо за необхідне вирішити наступні завдання, а саме: розкрити теоретичні засади вивчення запозичених слів у сучасній лінгвістиці; з'ясувати причини та умови появи англійцизмів у сучасних мовах; виявити англійські запозичення у найменуваннях професій сфери економіки; здійснити класифікацію запозичених одиниць за критерієм предмета запозичення.

Об'єкт дослідження – англійська запозичена лексика у сучасних мовах. Предмет наукового аналізу – запозичені англійські найменування професій у галузі економіки.

Обґрунтування **актуальності** теми полягає в тому, що запропонований аналіз, а саме сучасних англійських найменувань професій у сучасних мовах, зумовлено недостатньою вивченістю матеріалу, що представляє науковий інтерес, а також тим, що запозичення є одним із найшвидших процесів поповнення сучасних мов.

У ході аналізу застосовано наступні методи: аналіз словникових дефініцій; словотвірний аналіз; суцільної вибірки; аналіз словникових дефініцій і описовий.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання запозичення слів однієї мови іншими є складним і багатоаспектним. На цьому наголошують вітчизняні та зарубіжні мовознавці. Загальна проблема запозичення елементів однієї мови іншою, насамперед, містить питання, яке ж явище мови доречно інтерпретувати як запозичення. Варто зазначити, що у сучасній лінгвістиці відсутня однастайна думка серед мовознавців і філологів. Ахманова О. С. у словнику лінгвістичних термінів пропонує наступну дефініцію запозичення: «Запозичення англ. *borrowing*, фр. *emprunt*, нім. *Entlehnung*, ісп. *prestamo*. Звернення до лексичного фонду інших мов для вираження

нових понять, подальшої диференціації уже існуючих і позначення невідомих раніше предметів (нерідко самі ці поняття і предмети стають відомими носіям даної мови лише внаслідок контактів із тими народами, з чийх мов запозичуються відповідні слова)» [1, с. 45].

Однак Григоренко О. В. вважає, що термін «запозичення» є нечітким, і тому він пропонує розмежовувати запозичені лексеми на повні та часткові. Вчений вважає, що процес запозичення полягає у відтворенні моделей однієї мови іншою, а характер такого відтворення є неоднаковим на різних рівнях мови (фонемному, морфемному, лексичному, синтаксичному) [2, с. 77].

З його думкою погоджується Лотте Д. С., на думку дослідника запозичення є елементом чужої мови (словом, морфемою, синтаксичною конструкцією тощо), перенесеним із однієї мови в іншу внаслідок контактів, а також сам процес переходу цих елементів. Зазвичай запозичують слова й рідше синтаксичні та фразеологічні звороти. Запозичення звуків і словотвірних морфем із інших мов відбувається внаслідок їх вторинного виокремлення із більшої кількості запозичених слів. Запозичення пристосовуються до системи запозичення мови і найчастіше настільки їм засвоюються, що іншомовне походження таких слів не відчувається носіями певної мови [3].

У свою чергу, у польській лексикографічній традиції, запозичення характеризують як слова іншомовного походження, які ввійшли до мови через різноманітні контакти з іншими країнами, народами та партнерами [4]. Запозичення – це іншомовні у структурі даної мови слова, обороти, види дериватів, флективні форми, синтаксичні конструкції, фразеологічні звороти, рідше фонетичні елементи.

Постановка завдання. Як бачимо деякі визначення носять узагальнений вузький характер, тоді як інші дефініції характеризують явище запозичення як ширший процес. Таким чином, визначення поняття «запозичення» здебільшого зводиться до наступного: запозичення – це процес, в результаті якого в мові з'являється і закріплюється певний іншомовний елемент, насамперед, слово або повнозначна морфема. У широкому сенсі, запозичення – це перехід елементів однієї мови в іншу через контакти мов між собою, закріплення іншомовної одиниці в структурі мови-реципієнта (слів, дериватів, синтаксичних конструкцій, фразеологічних зворотів тощо).

Виклад основного матеріалу. Широко відомий той факт, що вплив мов є результатом зав'язків і відносин між країнами та народами, контактів

у широкому значенні цього слова, заснованих на культурній, політичній, науковій, економічній діяльності та впливі моди (використання англійської як міжнародної мови).

Прийнято виокремлювати дві групи причин запозичень іншомовних слів: екстралінгвальні (контакти між народами, потреба у позначенні нових предметів чи понять, вплив моди, економія засобів мови) та інтралінгвальні (відсутність у рідній мові альтернативного слова для нового предмета чи поняття, використання одного запозиченого слова замість описового обороту, прагнення яскравіше виділити певне значення/функцію предметів, прагнення до розширення мови, що веде до появи іншомовних стилістичних синонімів).

Більшу частину англіцизмів становлять лексеми, які з'являються у мові, як наслідок задоволення потреби у найменуванні нової речі чи поняття. Каналами появи нових одиниць є усне та писемне мовлення. Характерно, що при усному запозиченні іншомовні лексеми зазнають більших змін. При запозиченні нового предмета чи поняття, значення елемента мови не зазнає змін, але у разі використання нового слова як синоніма до вже існуючих слів, між цими синонімами відбувається розмежування значень, і спостерігають зрушення у вихідній семантиці.

Шляхи запозичення слів з однієї мови до іншої можуть бути прямими й опосередкованими. Носії мови можуть сприймати запозичені слова більш «представницькими» або модними (на це існують певні психологічні причини). Так, якщо звернути увагу на сучасну розмовну мову, то можна відзначити, що, наприклад, у більшості випадків поляк скаже *sorry*, а не *przepraszam*; *cool* а не *fajny*.

Якщо в мові виникає проблема відсутності слова, яке могло б позначити предмет або нове явище, або це слово незручне для використання із певних причин, відбувається перехід слів із однієї мови в іншу. Так, наприклад, поява нових косметичних продуктів, які раніше не були відомі, стала причиною запозичення назв з англійської мови: *consealer* – олівець-коректор; *peeling-cream* – крем, що прибирає верхній шар шкіри та ін.

Сучасні англіцизми зустрічаються, як згадувалося вище, у багатьох сферах, від найширших до вузькоспеціалізованих галузей. Нижче наведено приклади лише деяких із них:

- кулінарія: *catering* – *catering* – *катеринг*, *hamburger* – *hamburger* – *гамбургер*, *fast food* – *fast food* – *фаст фуд*, *grill* – *grill* – *гриль*, *lunch* – *lunch* – *ланч*, *popcorn* – *popcorn* – *попкорн*, *sandwich* – *sandwich* – *сандвіч*, *toast* – *toast* – *тост*;

- краса й здоров'я: *callanetics* – *callanetics* – *калланетика*, *hyperallergic* – *hiperalergiczny* – *гіпералергічний*, *hypoaallergic* – *hipoaalergiczny* – *гіпоалергічний*, *jogging* – *jogging* – *джогінг*, *lifting* – *lifting* – *ліфтинг*, *make-up* – *make-up* – *мейкап*, *peeling* – *peeling* – *пілінг*, *stretching* – *stretching* – *стретчинг*, *trend* – *trend* – *тренд*;

- мода: *dzinsy* – *джинси*, *dzersej* – *джерси*, *klipsy* – *клінси*, *moher* – *мохер*, *smoking* – *смокінг*;

- культура, музика: *bestseller* – *bestseller* – *бестселер*, *blues* – *blues* – *блюз*, *country* – *country* – *кантрі*, *disco* – *disco* – *диско*, *DJ* – *DJ* – *Ді Джей*, *jazz* – *jazz* – *джаз*, *pop music* – *muzyka popowa* – *поп музика*, *rock music* – *muzyka rockowa* – *рок музика*;

- спорт: *badminton* – *badminton* – *бадмінтон*, *bobsleigh* – *bobslej* – *бобслей*, *derby* – *derby* – *дербі*, *doping* – *doping* – *допінг*, *jockey* – *dzokej* – *жокей*, *hockey* – *hokej* – *хокей*, *leader* – *lider* – *лідер*, *match* – *mezc* – *матч*, *outsider* – *outsider* – *аутсайдер*, *ring* – *ring* – *ринг*, *rugby* – *rugby* – *регбі*, *set* – *set* – *сет*, *tennis* – *tenis* – *теніс*;

- професії: *baby-sitter* – *baby-sitter* – *бейбі ситер*, *businessman* – *businessman* – *бізнесмен*, *copywriter* – *copywriter* – *копірайтер*, *dealer* – *dealer* – *ділер*, *designer* – *designer* – *дизайнер*, *developer* – *deweloper* – *девелопер*, *disc jockey* – *disc jockey* – *диско жокей*, *showman* – *showman* – *шоумен*, *top model* – *topmodelka* – *топ модель*, *workaholic* – *workaholic* – *роботоголік*;

- техніка: *CD* – *CD* – *СД*, *CD-ROM* – *CD-ROM* – *СД-РОМ*, *chip* – *chip* – *чип*, *e-mail* – *e-mail* – *е-мейл*, *interface* – *interfejs* – *інтерфейс*, *joystick* – *джойстик*, *compact* – *kompakt* – *компакт*, *microprocesor* – *mikroprocesor* – *мікропроцесор*, *modem* – *modem* – *модем*, *notebook* – *notebook* – *ноутбук*, *server* – *serwer* – *сервер*, *skanner* – *skaner* – *сканер*, *fax* – *faks* – *факс*, *gadget* – *gadzet* – *гаджет*;

- політика, суспільне життя: *budget* – *budzet* – *бюджет*, *leader (of the party)* – *lider (partii)* – *лідер (партії)*, *lobby* – *lobby* – *лобі*, *establishment* – *establishment* – *істеблішмент*;

- економіка: *business* – *biznes* – *бізнес*, *businessmen* – *biznesman* – *бізнесмени*, *boom* – *boom* – *бум*, *boss* – *boss* – *бос*, *broker* – *broker* – *брокер*, *leasing* – *leasing* – *лізинг*, *manager* – *menedzer* – *менеджер*, *monitoring* – *monitoring* – *моніторинг*, *sponsor* – *sponsor* – *спонсор*.

Серед перерахованих вище тематичних груп найбільшою є лексико-тематична група запозичень, пов'язана з громадським життям та активністю людини. До згаданої категорії відносимо й назви професій, а також окремі лексеми, характерні цій галузі: бізнес, медіа та реклама.

Перш ніж перейти до розгляду виділених запозичень, слід розглянути способи освоєння

іншомовної лексики, а саме: фонетико-графічний, граматичний (або морфологічний) і семантичний. Англійський правопис значно відрізняється від польського та українського. Наприклад, польський алфавіт складається із 32 літер (на 8 літер більше, ніж в англійській мові), а також містить діакритичні знаки, які в англійському алфавіті відсутні. Безумовно, для англіцизмів, запозичених сучасними польською і українськими мовами, притаманні власне свої фонетичні особливості, властиві виключно цим мовам. Процес фонетико-графічної адаптації полягає у записі англійських запозичень за посередництвом алфавітів мов-реципієнтів.

Морфологічне освоєння іншомовних слів відбувається також по-різному. Трансформація граматичного оформлення запозичених іменників, насамперед, пов'язана з родовими значеннями. Тут можливі різні способи пристосування іншомовних слів до категорії роду в польській та українській мовах. Наприклад, характерними є втрата іншомовних флексій і заміна їх закінченнями приймаючої мови із збереженням родових значень. В інших випадках оформлення залишається незмінним, але змінюється родове значення відповідно до формально-граматичних законів мови-реципієнта. Що ж до прикметників і дієслів, їх пристосування супроводжується зміною як граматичного (флексійного) оформлення, а також структури основи. У польській та українських мовах в основі запозичених прикметників є такі суфікси: *-n- / -n-* (*creative – kreatywny – креативний*), *-sk- / -ськ-* (*manager – menedzerski – менеджерський*), *-ow- / -ов-* (*credit – kredytowy – кредитовий*). Основа запозичених дієслів у польській мові включатиме суфікс: *-owa* (*adore – adorowac, imagine – imaginowac, correspond – korespondowac*).

Семантичне освоєння визначається всередині лінгвістичними факторами. Іншомовне слово, потрапляючи до системи лексики мови-референта, стає основним засобом номінації, або входить до оточення ряду близьких, іноді синонімічних слів. Одним із проявів такого пристосування можна вважати, що іншомовне слово засвоюється мовою-реципієнтом не у всіх своїх значеннях, а лише у тих, що виявляються необхідними. Таким чином, у процесі освоєння іншомовне слово перетворюється зовні та внутрішньо, пристосовуючись до складної системи фонетичних, словотвірних, граматичних і смислових закономірностей мови реципієнта.

До категорії «назви професій» умовно відносимо 25 лексичних одиниць на позначення найменувань професій у різних сферах. Проаналізуємо

найбільш розповсюджені одиниці в сучасній польській та українській мовах.

Bankier – *банкiр* від англ. «banker». Морфологічно згадане запозичення змінюється за відмінками з альтернативою (*-rze; -rzy, -row* (пол.)). У словниках подається у двох значеннях: 1) власник або директор банку; 2) в азартних іграх: той, хто тримає банк.

Boss – *бос* від англ. *boss*. Слід зазначити, що в польській та українській мовах існують власні синоніми для позначення даної посади: *kierownik* – *керуючий, управитель*. Англійське написання цього слова зберегли в досліджуваних мовах, але воно набуває закінчення особисто-чоловічої форми іменника. У словниках знаходимо декілька значень: 1) директор; 2) хлопець, який має неймовірні ідеї; 3) чоловік у чудовій спортивній формі; 4) старанний учень, людина, яка подобається всім.

Biznesmen – *бізнесмен* від англ. *businessman*. Освоєно фонетично, оскільки вимова вплинула на заміну англ. *business – biznes – бізнес, man – men – мен*, і морфологічно, шляхом додавання суфікса при відмінюванні (*-nie; -ni, -now*). Також існує форма жіночого роду у польській мові, створена за допомогою додавання суфікса *-k* та закінчення *-a*. Використовують для позначення людини, що займається власним бізнесом, що має свою справу з метою отримання прибутку чи іншої вигоди.

Bizneswoman – *бізнесвумен* від англ. *businesswoman* дане запозичення освоєно лише фонетично. Тут також прослідковуємо заміну першої частини англ. *business* на *biznes – бізнес*, проте, друга частина залишилася незмінною. Морфологічного освоєння не відбулося, і ця іншомовна лексема залишилася незмінною у польській та українській мовах. Вживають на позначення ділової жінки.

Menedzer – *менеджер* від англ. *manager*. Це запозичення освоєно фонетично у мові-реципієнті шляхом транскрибування англ. *manager – menedzer*, англ. *-ana* на польській *-ene*; англ. *-g* на польській *-dz*; і морфологічно, це запозичення змінюється за відмінками (*-rze; -rowie, -row*). Серед похідних виразів від іменника *menedzer* було утворено: польський іменник жіночого роду за допомогою суфікса *-ka* (*menedzerka*); прикметник за допомогою форманту *-ski- / -ськ-* (*menedzerski – менеджерський*). У словниках подано два значення: 1) людина, яка відповідає за роботу всього підприємства, фірми або відділу; 2) менеджер співака чи артиста – людина, яка бере на себе турботу про його професійні, ділові, фінансові інтереси.

Broker – *брокер* від англ. *broker*. Слово зберегло своє написання у сучасних мовах, але зазнало морфологічного освоєння, так при відмінюванні цього слова відбуваються зміни у польській мові: *-rze; -rzy, -row*. Позначає людину, що виконує посередницькі функції між продавцем і покупцем, між страховиком і страхувальником (страховий брокер), між судновласником та фрахтувальником.

Merchandiser – *мерчендайзер* від англ. *merchandiser*, як і попереднє запозичення, лексична одиниця не зазнала фонетичних змін і зберегла написання, характерне для англійської мови. Позначає професію людини, що є представником торгової компанії у торгових мережах, відповідає за викладення товару, встановлення супутнього обладнання.

Ekonomista – *економіст* від англ. *economist*. У словнику зафіксовано два значення: 1) вчений, спеціаліст із питань економічних наук; 2) прибічник економізму (політ. іст.). Є прикладом фонетичного освоєння шляхом заміни англ. *econom* на *ekonom* – *економ*, та морфологічно, шляхом додавання закінчення *-a / -ist*.

Konsultant – *консультант* від англ. *consultant*. У цьому випадку можна говорити про повне освоєння даної лексичної одиниці в польській та українській мовах: у написанні слово змінило лише свій графічний вигляд через заміну англ. *-c* на пол. *-k / -k*. Серед похідних висловів від іменника *konsultant* було утворено: іменник жіночого роду за допомогою суфікса *-ka* (*konsultantka*) та дієслово за допомогою суфікса *-owac* (*konsultowac*). Використовують на позначення людини, яка є фахівцем у будь-якій галузі, яка працює у державній або приватній установі як особа, яка дає поради з питань своєї спеціальності.

Deweloper (пол.) від англ. *developer*. Це фізична, але частіше юридична особа, яка займається будівництвом об'єктів нерухомості для

отримання фінансової вигоди. Вони можуть займатись не лише будівництвом, а й ремонтом чи реконструкцією об'єктів нерухомості. Повністю освоєно фонетично (заміна англ. *-v* на пол. *-w*) та морфологічно, що підтверджується зміною закінчення при відмінюванні (*-rze; rzy, -row*); У словниках зафіксовано дві форми написання, англ. *developer* та *deweloper*.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження показало, що запозичення є одним із активних процесів, що є характерним усім сферам життя людини. Інтенсивне запозичення англіцизмів спостерігаємо й у назвах професій. Загалом нами було виявлено 25 лексичних одиниць на найменування професій різних галузей діяльності: бізнесу, економіки, торгівлі, медіа та реклами та ін. Для назви англійських професій характерні такі риси: у згаданій лексико-тематичній групі знаходимо в основному нові запозичення, що виникають для назви нових професій або заміни старих; більшість становлять нові найменування, що викликано розвитком суспільства у сфері торгівлі та бізнесу, формуванням рекламної промисловості; для нових назв професій лексики польської мови характерна варіативність форм, нестійкість у написанні та вимові.

Найменування професій англійського походження проходять процес фонетичного та морфологічного освоєння у польській та українській мовах, а основними формами є транслітеровані запозичення із додаванням польських і українських суфіксів, що обумовлює адаптацію англіцизмів до системи відмінювання польської мови. Щодо характеру вживання досліджуваної лексики, то через її інтернаціоналізацію, воно є виправданим і не несе загрози збереженню польської та української мов як національних, а збагачує мову країн, дозволяючи активно включатися у всесвітній процес глобалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва: Советская энциклопедия, 1969. 607 с.
2. Григоренко О. В. Современные наименования лиц по роду занятий. Русский язык в школе. 2005. № 4. С. 76-79.
3. Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. Москва: Наука, 1982. 152 с.
4. Manczak-Wohlfeld, E.: Tendencje rozwojowe wspolczesnych zapozyczen angielskich w jezyku polskim. Krakow: Universitas, 1995. URL.: <https://filg.uj.edu.pl/documents/41616/4333145/12508-Manczak-Wohlfeld.pdf> (дата звернення: 26.03.2022).
5. Słownik języka polskiego PWN. URL.: <https://sjp.pwn.pl/> (дата звернення: 26.03.2022).